

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรสมาชิกกลุ่ม โครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ  
ในจังหวัดบึงกาฬ

จันทร์เพ็ญ ภูผาเดิน<sup>1/</sup> และ หลุยง แก้วเกิด<sup>2/</sup>

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจบางประการ สภาพการเลี้ยงโค-กระบือ การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มและปัญหาอุปสรรคของเกษตรกรสมาชิกกลุ่มธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ ในจังหวัดบึงกาฬ จำนวน 340 รายในพื้นที่ 8 อำเภอ ระหว่างเดือนมกราคมถึงมิถุนายน 2561 ดำเนินการ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์อธิบายผลการศึกษาใช้ค่าสถิติ ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด และค่าสูงสุด

ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกร เป็นเพศชาย ร้อยละ 54.7 อายุเฉลี่ย 52.4 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.49 คน มีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 11.56 ไร่ มีรายได้ครอบครัวเฉลี่ย 62,224.71 บาทต่อปี ประกอบอาชีพหลักภาคการเกษตร (ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์) เลี้ยงโค ร้อยละ 74.4 แม้อโค-กระบือของเกษตรกรให้ลูกตัวที่ 1 ภายใน 2, 3, 1 ปี และมากกว่า 3 ปี คิดเป็นร้อยละ 41.2, 30.6, 18.2 และ 10.0 ตามลำดับ เกษตรกรส่วนใหญ่สร้างคอกพักสัตว์แยกออกจากตัวบ้าน และเคยถ่ายพยาธิโค-กระบือ ร้อยละ 88.8 และ 84.4 ประมาณครึ่งหนึ่งมีแปลงพืชอาหารสัตว์ ใช้แร่ธาตุอาหารเสริมในการเลี้ยงโค-กระบือเป็นบางครั้ง รับบริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคในสัตว์ปีละ 1 ครั้ง และรักษาโค-กระบือป่วยโดยเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ ร้อยละ 56.8, 60.3, 50.0 และ 58.2 ตามลำดับ เกษตรกรประมาณหนึ่งในสามผสมพันธุ์สัตว์โดยใช้พ่อพันธุ์ ใช้ทั้งพ่อพันธุ์ และใช้การผสมเทียม และใช้การผสมเทียม ร้อยละ 42.9, 30.6 และ 26.5 ตามลำดับ เกษตรกรตัดสินใจเข้าร่วมกลุ่มโดยสมัครใจเอง มีความคาดหวังว่าจะมีรายได้เพิ่มขึ้น และเข้าร่วมประชุมกลุ่มทุกครั้ง ร้อยละ 76.8, 66.8 และ 50.9 ตามลำดับ เกษตรกรมีปัญหาอุปสรรคอยู่ในระดับน้อย คือ ด้านการเลี้ยงสัตว์ และด้านการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกร การมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มในกิจกรรมด้านต่างๆ อยู่ในระดับปานกลาง คือ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมรับผิดชอบ

คำสำคัญ: โครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ

ทะเบียนวิชาการเลขที่ : 61(2)-0216(4)-089

<sup>1/</sup> สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดบึงกาฬ อำเภอเมืองบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ 38000

<sup>2/</sup> สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดอุดรธานี อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี 41000

## Participation of farmers in The Royal Project of Cattle Buffalo Bank for Farmers

### In Bung Kan Province

Chanpen Phuphaden <sup>1/</sup> and Ying kaewkerd <sup>2/</sup>

#### Abstract

The purpose of the study is to study some basic social and economic information, the cattle and buffalo farming condition, the participation of farmers in this project and the problem of the farmer members joining this Royal Cattle Buffalo Bank in Bueng Kan province. Data were collected for 340 cases questionnaire during January to June 2018 analyzed by statistical program. The results were described by statistical parameters; frequency, percentage, mean. Standard deviation. Maximum and minimum values.

This study found that participating farmers consisted of 54.7% male with an average age of 52.4. The highest education level was primary school average household members of 4.49 people. They owned 11.56 rai of land area with average income of 62,224.71 bath per year. Agriculture was their main occupation (agricultural and animal husbandry) with cattle farming at 74.4 %. The Cattle-buffalo delivers the first newborn animal within 2, 3, 1 and more than 3 years. 41.2%, 30.6%, 18.2%, and 10.0%, respectively. Most of farmers normally, build their home separated from animal shelters, and treated antiparasitic to their cattle-buffalo for, 88.8% and 84.4%. Half of farmers grow their own animal feed, supplement mineral nutrition for feeding cattle-buffalo vaccinated their cattle-buffalo every year medical treated their by cattle-buffalo by livestock officers at 56.8%, 60.3%, 50.0%, 58.2% respectively. One third of farmers breed their animal by using breeders. Both breeders and artificial fertilization, and artificial fertilization at 42.9%, 30.6% and 26.5% respectively. 76.8% of famers willing participate in this project by themselves. 66.8% of farmers to gain more incomes, and 50.9% of farmers participating all meetings. However, they showed a few problems in feeding cattle buffalo and group operation. Participation in the activities of the group members. The middle level is to engage the practice. Participation in decision-making. The participation of beneficiaries and responsible participation.

Keywords :The Royal Cattle Buffalo Bank for Farmers

Research Paper No. : 61(2)-0216(4)-089

<sup>1/</sup> Bung Kan Province Livestock Development Office, Muang, Bung Kan 38000

<sup>2/</sup> UdonThani Province Livestock Development Office, Muang, UdonThani 41000

## บทนำ

### 1. ความสำคัญและที่มาของปัญหา

โครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ (ชคก.) กรมปศุสัตว์เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการจัดตั้งขึ้นปี พ.ศ. 2522 เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรผู้ยากจนมีโค-กระบือไว้ใช้แรงงานเป็นของตนเอง รายละ 1 ตัว โดยการเช่า เช่าซื้อ หรือยืมเพื่อการผลิต ในการบริหารจัดการโครงการที่ดีก็จะเกิดผลประโยชน์เพิ่มพูนขึ้น ลูกโค-กระบือที่เกิดขึ้นใหม่ซึ่งเป็นของโครงการ (ชคก.) ก็จะนำไปหมุนเวียนให้บริการแก่เกษตรกรรายอื่นๆต่อไป การดำเนินงานในลักษณะนี้ทำให้เกิดผลประโยชน์ต่อเนื่องไม่สิ้นสุดในปี พ.ศ. 2560 มีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ (ชคก.) จำนวน 117,438 ราย ชนิดสัตว์ที่ให้การช่วยเหลือเกษตรกรประกอบด้วย โค จำนวน 84,509 ตัว และกระบือ จำนวน 36,317 ตัว (กรมปศุสัตว์, 2560) จังหวัดบึงกาฬ มีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการ (ชคก.) มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 จนถึงปัจจุบันมีเกษตรกรเข้าร่วมจำนวน 2,462 ราย จำแนกเป็นเกษตรกรผู้ยืมเพื่อการผลิตโคเนื้อ จำนวน 1,701 ราย เกษตรกรผู้ยืมเพื่อการผลิตกระบือ จำนวน 761 ราย (สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดบึงกาฬ, 2560) และจากรายงานประจำปี สำนักงานปศุสัตว์เขต 4 พบว่าปัญหาของการดำเนินโครงการ ได้แก่ อายุสัญญาขี้สัตว์เกินสัญญา 5 ปี ลูกเกิดอายุเกิน 18 เดือน และไม่มีรายงานลูกเกิด ข้อมูลทะเบียนสัตว์ไม่เป็นปัจจุบัน (สำนักงานปศุสัตว์เขต 4, 2560)

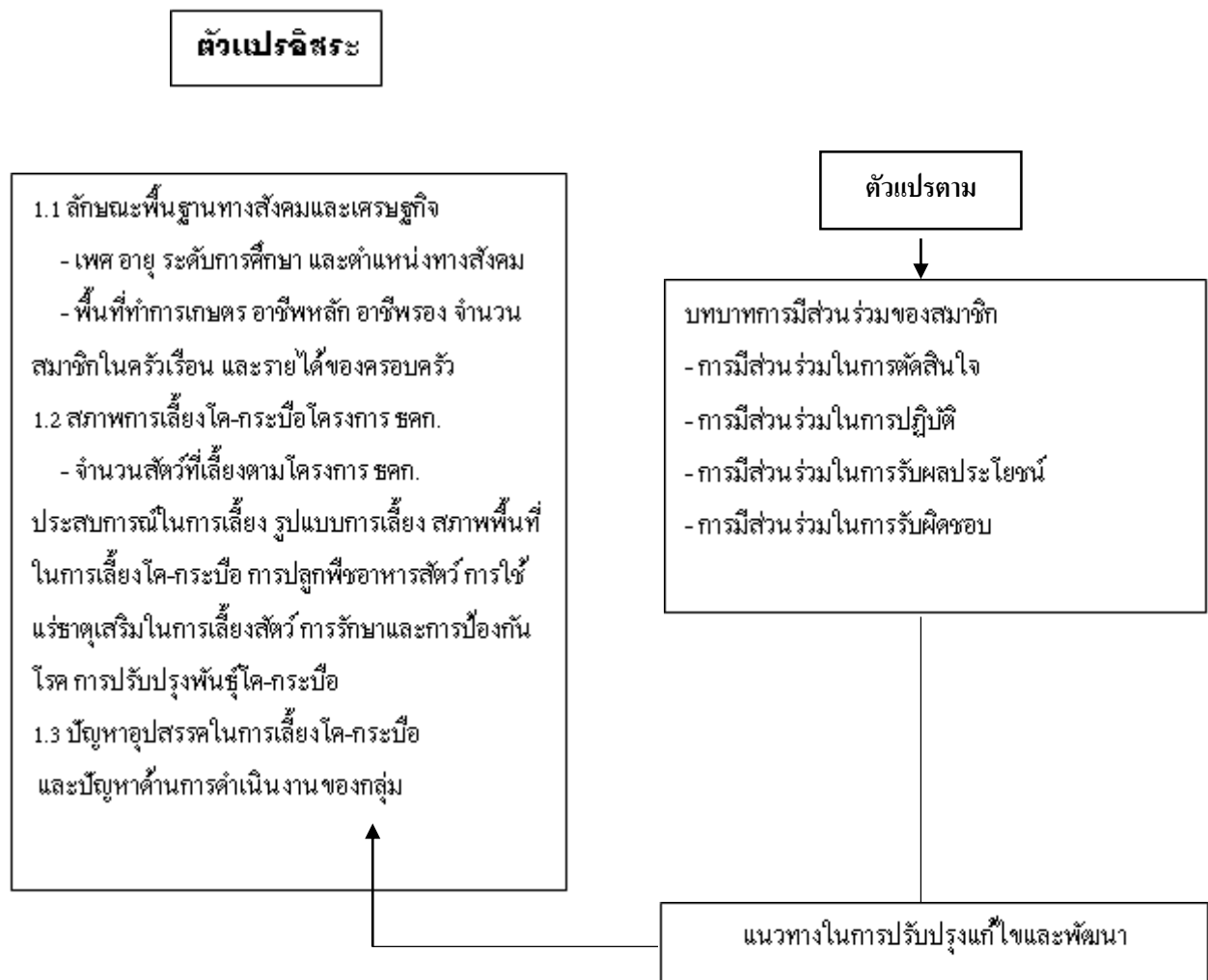
ในการดำเนินงานด้านส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรรายย่อยที่ผ่านมา กรมปศุสัตว์ได้จัดทำยุทธศาสตร์การส่งเสริมพัฒนาปศุสัตว์แบบมีส่วนร่วมสำหรับเกษตรกรรายย่อย กำหนดให้มีกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์มีบทบาทและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม ได้แก่ การร่วมคิด ร่วมให้ข้อมูล ร่วมวางแผน ร่วมลงมือทำและร่วมรับผลประโยชน์ เพื่อให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนในอาชีพการเลี้ยงสัตว์ (กรมปศุสัตว์, 2554) จังหวัดบึงกาฬได้กำหนดชนิดสัตว์ยุทธศาสตร์ คือ “โคเนื้อ และกระบือ” โดยส่งเสริมอาชีพการเลี้ยงโคเนื้อและกระบือให้แก่ เกษตรกรภายใต้โครงการ (ชคก.) จำนวน 62 กลุ่ม เกษตรกร 2,188 ราย (สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดบึงกาฬ, 2560)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรสมาชิกกลุ่มโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ (ชคก.) ในจังหวัดบึงกาฬ เพื่อจะได้ทราบสภาพทางเศรษฐกิจ และสังคม สภาพการเลี้ยงโค-กระบือ ปัญหาด้านการเลี้ยงโค-กระบือ ปัญหาด้านการดำเนินงานของกลุ่ม และการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มเพื่อนำผลการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการเลี้ยงโค-กระบือ และการพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มหรือหมู่บ้านโครงการ (ชคก.) ในพื้นที่จังหวัดบึงกาฬ ให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

## 2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานทางสังคม และเศรษฐกิจบางประการของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ ในจังหวัดบึงกาฬ
2. เพื่อศึกษาสภาพการเลี้ยงโค-กระบือของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ ในจังหวัดบึงกาฬ
3. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคด้านการเลี้ยงโค-กระบือ และการดำเนินงานของกลุ่มโครงการธนาคารโค-กระบือฯ ในจังหวัดบึงกาฬ
4. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรสมาชิกกลุ่มโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ ในจังหวัดบึงกาฬ

## 3. กรอบแนวคิดงานวิจัย



รูปที่ 1 กรอบแนวความคิด

## วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของเกษตรกรสมาชิกกลุ่ม โครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ ในจังหวัดบึงกาฬ เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive research) ใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณเป็นหลัก เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม เพื่อใช้ประกอบการอธิบายผลการศึกษาให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น โดยมีวิธีการดำเนินการดังนี้

### 1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเป็นเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ (ชคก.) ที่สังกัดกลุ่ม/ หมู่บ้าน ชคก. ในพื้นที่จังหวัดบึงกาฬ 8 อำเภอ จำนวน 62 กลุ่ม เกษตรกร 2,188 ราย ตามรายงานสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดบึงกาฬ (2560)

### 2. กลุ่มตัวอย่าง

2.1 กำหนดตัวอย่างของการศึกษารั้งนี้ ผู้ศึกษาสุ่มตัวอย่างใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง เลือกเกษตรกรที่สังกัดกลุ่มหรือหมู่บ้าน ชคก. ซึ่งได้จากการคำนวณโดยใช้สูตรของ TaroYamane ที่มีความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างร้อยละ 0.05 (บุญธรรม กิจปริดาวิสุทธิ, 2547) ดังนี้

$$\text{จากสูตร } n = \frac{N}{1+(N)e^2}$$

เมื่อ  $n$  = ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการ

$N$  = จำนวนสมาชิกประชากรทั้งหมด

$e$  = ความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่าง (ร้อยละ 0.05)

$$\text{แทนค่าตามสูตร } n = \frac{2,188}{1+(2,188) 0.05^2}$$

$$n = 338.17$$

จากการคำนวณหาขนาดตัวอย่าง โดยใช้สูตรของ TaroYamane ได้หน่วยตัวอย่างเท่ากับ 338.17 ตัวอย่าง เพื่อให้ง่ายต่อการคำนวณผู้วิจัยได้ปัดเศษขึ้นเป็นเลขคู่ จึงกำหนดเป็นหน่วยตัวอย่างได้ จำนวน 340 ตัวอย่าง

### 2.2 วิธีการสุ่มตัวอย่าง ในการศึกษา มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบกำหนดโควตา (Quota Sampling) โดยกำหนดสัดส่วนกลุ่มตัวอย่างของประชากรในแต่ละอำเภอ

ขั้นตอนที่ 2 ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยสุ่มจากเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มจนครบตามจำนวนตัวอย่าง

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

อำเภอ	เกษตรกร(ราย)	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง(ราย)
โซ่พิสัย	388	60
พรเจริญ	826	128
เมืองบึงกาฬ	461	71
เซกา	218	34
บึงโขงหลง	110	17
ศรีวิไล	84	14
ปากคาด	51	8
นุ่งคล้า	50	8
<b>รวม</b>	<b>2,188</b>	<b>340</b>

### ผลการศึกษาและอภิปรายผล

ผลการศึกษามีส่วนร่วมของเกษตรกรสมาชิกกลุ่ม โครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ (ชคก.) ในจังหวัดบึงกาฬ แบ่งออกเป็น 4 ตอน ตามวัตถุประสงค์ ได้แก่ข้อมูลพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจบางประการ ข้อมูลสภาพการเลี้ยงโค-กระบือ ปัญหาอุปสรรค และการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มโดยมีรายละเอียดดังนี้

#### 1. ข้อมูลพื้นฐานทางสังคม และเศรษฐกิจบางประการของเกษตรกรโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ (ชคก.) ในจังหวัดบึงกาฬ

การศึกษาข้อมูลพื้นฐานทางสังคม และเศรษฐกิจบางประการของเกษตรกรสมาชิกกลุ่มธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ (ชคก.) พบว่า เกษตรกรประมาณครึ่งหนึ่งเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 54.70 ประมาณหนึ่งในสาม มีอายุระหว่าง 51-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 38.80 รองลงมามีอายุระหว่าง 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 33.20 เกษตรกรมีอายุเฉลี่ย 52.4 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 72.90 มีสถานะทางสังคมเป็นเกษตรกรทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 80.20 มีสถานะในกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ เป็นสมาชิกกลุ่ม คิดเป็นร้อยละ 78.20 เกษตรกรประมาณหนึ่งในสามมีพื้นที่ถือครองน้อยกว่า 10 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 42.10 รองลงมามีพื้นที่ถือครอง 20.1-30.0 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 31.50 พื้นที่ถือครองเฉลี่ย 11.56 ไร่ ส่วนใหญ่มีอาชีพหลัก และอาชีพเสริมภาคการเกษตร (ปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์) คิดเป็นร้อยละ 81.80 และ 60.00 ตามลำดับ มีสมาชิกครัวเรือน 4-6

คน คิดเป็นร้อยละ 60.0 จำนวนสมาชิกเฉลี่ย 4.49 คน ประมาณครึ่งหนึ่งมีรายได้เฉลี่ยต่อปีมากกว่า 40,001 บาท ต่อปี คิดเป็นร้อยละ 46.80 รองลงมามีรายได้ 20,001-30,000 บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 20.90 รายได้เฉลี่ยต่อปี 62,224.71 บาท

จากผลการศึกษา เกษตรกรผู้เลี้ยงโค-กระบือ ตามโครงการ ชคก. ในจังหวัดบึงกาฬ สอดคล้องกับ ผลการศึกษารุ่นเรื่อง และคณะ (2550) พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ ในพื้นที่จังหวัดสกลนคร เกษตรกร ร้อยละ 54.95 เป็นเพศชาย ส่วนใหญ่สำเร็จ การศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา ประกอบอาชีพหลักภาคการเกษตร จำนวนสมาชิกในครัวเรือน 4-6 คน โดยมี จำนวนสมาชิกเฉลี่ย 4.49 คน และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ บุญโชค บรรณสาร และคณะ (2549) พบว่า การเลี้ยงกระบือ และการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในกิจกรรมกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ จังหวัดอำนาจเจริญ เกษตรกรส่วนใหญ่ จบการศึกษาชั้นประถมศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน 4-6 คน ส่วนรายได้ต่อครอบครัวเฉลี่ยต่อปี 62,224.71 บาท ซึ่งแตกต่างจากผลการศึกษาของ สุรพงษ์ ศรีปิยะพันธ์ และคณะ (2551) พบว่า การศึกษาปัญหา สาเหตุและแนวทางแก้ไขการดำเนินงานโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริจังหวัด หนองคาย เกษตรกรมีรายได้ต่อเดือน 1,001-3,000 บาท ต่ำกว่าเนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา เป็นหลัก และห้วงระยะเวลาในการศึกษาแตกต่างกันอาจมีผลในเรื่องของรายได้ที่ได้รับต่อปีแตกต่างกัน

## ตารางที่ 2 แสดงข้อมูลพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจบางประการของเกษตรกรโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกร ในจังหวัดบึงกาฬ

รายการ	จำนวนเกษตรกร n = 340	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	186	54.70
หญิง	154	45.30
2. อายุ		
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 40 ปี	30	8.8
41 – 50 ปี	113	33.2
51 – 60 ปี	132	38.8
มากกว่า 60 ปี	65	19.1
(เฉลี่ย $52.4 \pm 9.42$ ปี ต่ำสุด 23 ปี สูงสุด 76 ปี)		

ตารางที่ 2 แสดงข้อมูลพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจบางประการของเกษตรกรโครงการธนาคารโค-กระบือ  
เพื่อเกษตรกร ในจังหวัดบึงกาฬ (ต่อ)

รายการ	จำนวนเกษตรกร n = 340	ร้อยละ
3. การศึกษา		
ประถมศึกษา	248	72.9
มัธยมศึกษาตอนต้น	53	15.6
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	27	7.9
อนุปริญญา/ปวส.	7	2.1
ปริญญาตรีหรือสูงกว่า	5	1.5
4. สถานะทางสังคม		
ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน/สมาชิก อบต.,เทศบาล	24	7.1
อาสาปศุสัตว์/หมอดินอาสา/อาสาสมัครเกษตร/อสม.	35	10.3
เกษตรกรทั่วไป	273	80.2
อื่นๆ	8	2.4
5. สถานะในกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์โครงการ ชคก.		
สมาชิกกลุ่ม	266	78.2
กรรมการกลุ่ม	56	16.4
อื่นๆ	18	5.3
(เฉลี่ย 52.4 ± 9.42 ปี ต่ำสุด 23 ปี สูงสุด 76 ปี)		
6. พื้นที่ถือครอง		
น้อยกว่า 10 ไร่	143	42.1
10.1-20.0 ไร่	88	25.9
20.1-30 ไร่	107	31.5
มากกว่า 30 ไร่	2	0.6
(เฉลี่ย 11.56 ± 11.13 ไร่ ต่ำสุด 1 ไร่ สูงสุด 70 ไร่)		
7. อาชีพหลัก		
ภาคการเกษตร (ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์)	278	81.8
นอกภาคการเกษตร (ค้าขายและรับจ้างทั่วไป)	45	13.2
อื่นๆ	17	5.0



**ตารางที่ 2** แสดงข้อมูลพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจบางประการของเกษตรกรโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกร ในจังหวัดบึงกาฬ (ต่อ)

รายการ	จำนวนเกษตรกร n = 340	ร้อยละ
8. อาชีพเสริม		
ภาคการเกษตร (ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์)	204	60.0
นอกภาคการเกษตร (ค้าขายและรับจ้างทั่วไป)	93	27.4
อื่นๆ	43	12.6
9. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน		
สมาชิก จำนวน 1 - 3 คน	99	29.1
สมาชิก จำนวน 4 - 6 คน	204	60.0
สมาชิก จำนวน 7 - 9 คน	37	10.9
สมาชิก จำนวน 1 - 3 คน (เฉลี่ย 4.49 + 1.75 คน ต่ำสุด 1 คน สูงสุด 15 คน)	99	29.1
10. รายได้ของครอบครัวเฉลี่ยต่อปี		
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 10,000 บาท	34	10.0
10,001 – 20,000 บาทต่อปี	50	14.7
30,001 – 40,000 บาทต่อปี	26	7.6
มากกว่า 40,001 บาทต่อปี (เฉลี่ย 62,224.71บาท ต่ำสุด 4,000 บาท สูงสุด 300,000 บาท)	159	46.8

## 2. สภาพการเลี้ยงโค-กระบือของเกษตรกร โครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ (ชคก.) ในจังหวัดบึงกาฬ

การศึกษาสภาพการเลี้ยงโค-กระบือของเกษตรกร พบว่า ส่วนใหญ่เลี้ยงโค คิดเป็นร้อยละ 74.4 ได้รับโค-กระบือโครงการ (ชคก.) จำนวน 1 ตัว คิดเป็นร้อยละ 84.1 มีเพียงส่วนน้อยที่ได้รับโค-กระบือ จำนวน 2, 3 และ 5 ตัว คิดเป็นร้อยละ 6.8, 4.7 และ 4.4 ตามลำดับ แม่โค-กระบือของเกษตรกรให้ลูกตัวที่ 1 ภายใน 1,2 ,3 และมากกว่า 3 ปี คิดเป็นร้อยละ 18.2, 41.2, 30.6 และ 10.0 ตามลำดับ เกษตรกรส่วนใหญ่มีประสบการณ์การเลี้ยงสัตว์มีประสบการณ์ 1-5 ปี คิดเป็นร้อยละ 64.1 สร้างคอกพักแบบแยกออกจากตัวบ้าน คิดเป็นร้อยละ 88.8 มีส่วนน้อยที่ใช้ได้นบ้านหรือใช้ที่อยู่ติดกับตัวบ้าน และใช้ได้นยุ่งฉางเป็นที่พักสัตว์ คิดเป็นร้อยละ 6.5 และ 4.7 ตามลำดับ เกษตรกรประมาณครึ่งหนึ่งมีแปลงปลูกพืชอาหารสัตว์ คิดเป็นร้อยละ 56.8 รักษาโค-กระบือป่วยโดยเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ คิดเป็นร้อยละ 58.2 ใช้แร่ธาตุอาหารเสริมในการเลี้ยงโค-กระบือเป็นบางครั้ง คิดเป็น ร้อยละ

60.3 และไม่เคยใช้เลย คิดเป็นร้อยละ 7.6 ส่วนใหญ่เคยถ่ายพยาธิโค-กระบือ คิดเป็นร้อยละ 84.1 และไม่เคยถ่ายพยาธิโค-กระบือ คิดเป็นร้อยละ 15.9 เกษตรกรประมาณหนึ่งในสามผสมแม่โค-กระบือโดยใช้พ่อพันธุ์ คิดเป็นร้อยละ 42.9 รองลงมาใช้วิธีผสมเทียมและพ่อพันธุ์ คิดเป็นร้อยละ 30.6 และใช้เพียงวิธีการผสมเทียม คิดเป็นร้อยละ 26.5 เกษตรกรส่วนใหญ่ตัดสินใจเข้าร่วมกลุ่มโดยสมัครใจเอง คิดเป็นร้อยละ 76.8 โดยหวังว่าจะมีรายได้เพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 66.8 ครั้งหนึ่งของเกษตรกรเข้าร่วมประชุมทุกครั้ง คิดเป็นร้อยละ 50.9 เข้าร่วมประชุมกลุ่มเกือบทุกครั้ง และไม่เคยเข้าประชุม คิดเป็นร้อยละ 1.8

จากผลการศึกษาสภาพการเลี้ยงโค-กระบือของเกษตรกร สอดคล้องกับการรายงานของ ผกามาศ รุ่งเรือง และคณะ (2550) พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ ในพื้นที่จังหวัดสกลนครในเรื่องของรูปแบบคอกพักสัตว์ เกษตรกรส่วนใหญ่สร้างคอกพักสัตว์แยกออกจากตัวบ้าน และผลการศึกษาแตกต่างจาก สว่าง อังกูโร และคณะ (2556) พบว่า การศึกษาสมรรถภาพการให้ผลผลิตของกระบือ และความพึงพอใจของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ : กรณีศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ในด้านการผสมพันธุ์โค-กระบือ เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้วิธีผสมโดยพ่อพันธุ์สัตว์ และร้อยละ 67.2 เกษตรกรไม่มีแปลงพืชอาหารสัตว์ และแตกต่างจากผลการศึกษาของ สุรพงษ์ ศรีปิยะพันธ์ และคณะ (2551) พบว่า การศึกษาปัญหาสาเหตุและแนวทางแก้ไขการดำเนินงานโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริจังหวัดหนองคาย ร้อยละ 65.2 ของเกษตรกรใช้บริการรักษาโค-กระบือ โครงการ (ชคก.) จากอาสาปศุสัตว์และผลการศึกษาสอดคล้องกับบุญโชค บรรณสาร และคณะ (2549) พบว่า การเลี้ยงกระบือ และการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในกิจกรรมกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์จังหวัดอำนาจเจริญ เกษตรกร ร้อยละ 68.8 มีความคาดหวังว่าจะได้ประโยชน์ และตัดสินใจเข้าร่วมกลุ่มด้วยตัวเอง

**ตารางที่ 3** แสดงสภาพการเลี้ยงโค-กระบือ ของเกษตรกรสมาชิกกลุ่มโครงการ ชคก.

รายการ	จำนวนเกษตรกร n = 340	ร้อยละ
1. จำนวนเกษตรกรที่รับสัตว์ตามโครงการ ชคก.		
เกษตรกรที่ได้รับโค	253	74.4
เกษตรกรที่ได้รับกระบือ	87	25.6
2. จำนวนโค-กระบือ ที่ได้รับตามโครงการ ชคก.		
ได้รับโค-กระบือ จำนวน 1 ตัว	286	84.1
ได้รับโค-กระบือ จำนวน 2 ตัว	23	6.8
ได้รับโค-กระบือ จำนวน 3 ตัว	16	4.7
ได้รับโค-กระบือ จำนวน 5 ตัว	15	4.4

ตารางที่ 3 แสดงสภาพการเลี้ยงโค-กระบือ ของเกษตรกรสมาชิกกลุ่มโครงการ ชคก. (ต่อ)

รายการ	จำนวนเกษตรกร n = 340	ร้อยละ
3. ระยะเวลาการให้ลูกเกิดตัวที่ 1 ของแม่โค-กระบือ		
แม่โค-กระบือให้ลูกเกิดตัวที่ 1 ภายใน 1 ปี	62	18.2
แม่โค-กระบือให้ลูกเกิดตัวที่ 1 ภายใน 2 ปี	140	41.2
แม่โค-กระบือให้ลูกเกิดตัวที่ 1 ภายใน 3 ปี	104	30.6
แม่โค-กระบือให้ลูกเกิดตัวที่ 1 มากกว่า 3 ปี	34	10.0
4. ประสบการณ์เลี้ยงโค-กระบือ		
ประสบการณ์ 1- 5 ปี	219	64.1
ประสบการณ์ 6 -10 ปี	84	24.7
ประสบการณ์ มากกว่า 10 ปี	37	10.9
5. รูปแบบคอกพักสัตว์ที่มีอยู่		
สร้างคอกพักสัตว์แยกออกจากตัวบ้าน	302	88.8
อยู่ใต้ถุนบ้านหรืออยู่ติดตัวบ้าน	22	6.5
ใช้ใต้ถุนซึ่งฉางเป็นที่พักสัตว์	16	4.7
6. การปลูกพืชอาหารสัตว์		
ไม่มีแปลงพืชอาหารสัตว์	147	43.2
มีแปลงพืชอาหารสัตว์	193	56.8
- น้อยกว่า 1 ไร่	186	54.7
- 1- 5 ไร่	4	1.2
- 5 - 10 ไร่	3	0.9
7. การใช้แร่ธาตุอาหารเสริมในการเลี้ยงโค-กระบือ		
ไม่เคยใช้	26	7.6
ใช้เป็นประจำ	109	32.1
ใช้เป็นบางครั้ง	205	60.3
8. การได้รับบริการฉีดวัคซีนป้องกันโรคในโค-กระบือ		
โค-กระบือได้รับบริการการฉีดวัคซีนป้องกันโรคปีละ 1 ครั้ง	170	50
โค-กระบือได้รับบริการการฉีดวัคซีนป้องกันโรคปีละ 2 ครั้ง	170	50
9. การถ่ายพยาธิ โค-กระบือ		
ไม่เคยถ่ายพยาธิ	54	15.9
ถ่ายพยาธิเป็นประจำ	286	84.1

ตารางที่ 3 แสดงสภาพการเลี้ยงโค-กระบือ ของเกษตรกรสมาชิกกลุ่มโครงการ ชคก. (ต่อ)

รายการ	จำนวนเกษตรกร n = 340	ร้อยละ
10. การได้รับบริการรักษาโค-กระบือป่วย		
เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์	198	58.2
อาสาปศุสัตว์	32.1	32.4
ด้วยตัวเอง	9.4	9.4
11. การผสมพันธุ์โค-กระบือ		
ผสมเทียม	90	26.5
ผสมโดยใช้พ่อพันธุ์	146	42.9
ใช้ทั้ง 2 วิธี (ผสมเทียม/พ่อพันธุ์)	104	30.6
12. การตัดสินใจเข้าร่วมกลุ่ม		
สมัครใจเอง	261	76.8
เพื่อนบ้านชักชวน	28	8.2
เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์แนะนำ	51	15.0
13. ความคาดหวังจากการเข้าร่วมกลุ่ม		
ได้รับการดูแลจากหน่วยงานภาครัฐ	51	15.0
ช่วยแก้ปัญหาในการประกอบอาชีพ	51	15.0
มีรายได้เพิ่มขึ้น	227	66.8
10. การได้รับบริการรักษาโค-กระบือป่วย		
เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์	198	58.2
อาสาปศุสัตว์	32.1	32.4
ด้วยตัวเอง	9.4	9.4
11. การผสมพันธุ์โค-กระบือ		
ผสมเทียม	90	26.5
ผสมโดยใช้พ่อพันธุ์	146	42.9
ใช้ทั้ง 2 วิธี (ผสมเทียม/พ่อพันธุ์)	104	30.6
12. การตัดสินใจเข้าร่วมกลุ่ม		
สมัครใจเอง	261	76.8
เพื่อนบ้านชักชวน	28	8.2
เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์แนะนำ	51	15.0

ตารางที่ 3 แสดงสภาพการเลี้ยงโค-กระบือ ของเกษตรกรสมาชิกกลุ่มโครงการ ชคก. (ต่อ)

รายการ	จำนวนเกษตรกร n = 340	ร้อยละ
13. ความคาดหวังจากการเข้าร่วมกลุ่ม		
ได้รับการดูแลจากหน่วยงานภาครัฐ	51	15.0
ช่วยแก้ปัญหาในการประกอบอาชีพ	51	15.0
มีรายได้เพิ่มขึ้น	227	66.8
14. การเข้าร่วมประชุมกลุ่ม		
ไม่เคยเข้าร่วมประชุม	6	1.8
นานๆครั้ง	76	22.4
เกือบทุกครั้ง	85	25.0
เข้าประชุมทุกครั้ง	173	50.9

### 3. ปัญหาอุปสรรคในการเลี้ยงโค-กระบือ และการดำเนินของกลุ่มเกษตรกรโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ (ชคก.) ในจังหวัดบึงกาฬ

จากผลการศึกษา พบว่า เกษตรกรประสบปัญหาอุปสรรคในการเลี้ยงโค-กระบือ และการดำเนินของกลุ่มธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ( $\bar{X} = 1.47$ ) ประกอบด้วย

- 1) ปัญหาด้านการเลี้ยงสัตว์ โครงการ ชคก. อยู่ในระดับน้อย ( $\bar{X} = 1.59$ )
- 2) ปัญหาในการดำเนินงานของกลุ่ม ชคก. อยู่ในระดับน้อย ( $\bar{X} = 1.36$ )

จากผลการศึกษาปัญหาอุปสรรคการเลี้ยงโค-กระบือ และการดำเนินงานของกลุ่ม ภาพรวมของปัญหาทั้ง 2 ด้าน อยู่ในระดับน้อย เนื่องจากเป็นกลุ่มเกษตรกรที่จัดตั้งขึ้น ในช่วงปี พ.ศ. 2554 ที่กรมปศุสัตว์จัดทำยุทธศาสตร์การส่งเสริมพัฒนาปศุสัตว์แบบมีส่วนร่วมสำหรับเกษตรกรรายย่อยกำหนดให้มีกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์มีบทบาทและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับรายงานของ บุญโชค บรรณสาร และคณะ (2549) ศึกษาการเลี้ยงกระบือและการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในกิจกรรมกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ จังหวัดอำนาจเจริญ พบว่า เกษตรกร ร้อยละ 89.90 ไม่มีปัญหาในการเลี้ยงกระบือ มีส่วนน้อย ร้อยละ 10.1 ที่มีปัญหาซึ่งปัญหาที่พบมาก ได้แก่ อาหารและพื้นที่เลี้ยงสัตว์ และซึ่งแตกต่างจากรายงานของสว่าง อังกูโร และคณะ (2556) ศึกษาสมรรถภาพการให้ผลผลิตของกระบือและความพึงพอใจของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ : กรณีศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน พบว่า เกษตรกรไม่มีสถานที่เลี้ยงสัตว์ และพืชอาหารสัตว์ไม่เพียงพอ ร้อยละ 89.2

ตารางที่ 4 แสดงปัญหาอุปสรรคการเลี้ยงโค-กระบือ และการดำเนินงานของกลุ่ม

ปัญหาอุปสรรค	ค่าที่ได้		การแปลความหมาย
	( $\bar{X}$ )	(SD.)	
1. ปัญหาด้านการเลี้ยงสัตว์ โครงการฯ ชคก.			
1.1 ปัญหาด้านพื้นที่ในการเลี้ยงสัตว์ของโครงการฯ ชคก.	1.60	0.548	มีปัญหาอุปสรรคน้อย
1.2 ปัญหาด้านอาหารหยาบที่ใช้เลี้ยงสัตว์ของโครงการฯ ชคก.	1.58	0.567	มีปัญหาอุปสรรคน้อย
1.3 ปัญหาด้านสุขภาพสัตว์ ได้แก่ ป่วยตาย ชุบพอม ให้ลูกห่าง สุขภาพไม่ดี	1.56	0.669	มีปัญหาอุปสรรคน้อย
1.4 ปัญหาด้านแรงงานในการเลี้ยงสัตว์	1.52	0.597	มีปัญหาอุปสรรคน้อย
1.5 ปัญหาด้านวิชาการ ความรู้ในการเลี้ยงโค-กระบือ	1.62	0.628	มีปัญหาอุปสรรคน้อย
1.6 ปัญหาด้านการติดตามให้คำแนะนำของเจ้าหน้าที่	1.65	0.676	มีปัญหาอุปสรรคน้อย
เฉลี่ย	1.59	0.611	มีปัญหาอุปสรรคน้อย
2. ปัญหาในการดำเนินงานของกลุ่ม ชคก.			
2.1 ปัญหาด้านการบริหารจัดการกลุ่มไม่โปร่งใส	1.32	0.558	มีปัญหาอุปสรรคน้อย
2.2 ปัญหาด้านขาดความร่วมมือร่วมใจจากสมาชิก	1.45	0.595	มีปัญหาอุปสรรคน้อย
2.3 ปัญหาด้านการติดต่อประชาสัมพันธ์ในกลุ่มไม่ทั่วถึง	1.37	0.535	มีปัญหาอุปสรรคน้อย
2.4 ปัญหาด้านความขัดแย้งภายในกลุ่ม	1.29	0.496	มีปัญหาอุปสรรคน้อย
เฉลี่ย	1.36	0.546	มีปัญหาอุปสรรคน้อย
รวม (เฉลี่ย)	1.47	0.578	มีปัญหาอุปสรรคน้อย

หมายเหตุ : ค่าเฉลี่ย ( $\bar{X}$ ) = 1.00 – 1.66 แปลความหมาย การมีปัญหาอุปสรรคน้อย

ค่าเฉลี่ย ( $\bar{X}$ ) = 1.67 – 2.33 แปลความหมาย การมีปัญหาอุปสรรคปานกลาง

ค่าเฉลี่ย ( $\bar{X}$ ) = 2.34 – 3.00 แปลความหมาย การมีปัญหาอุปสรรคระดับมาก

#### 4. การมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกกลุ่มตามระเบียบโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ (ชคก.) ในจังหวัดบึงกาฬ

จากผลการศึกษา พบว่า การมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกกลุ่มตามระเบียบโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริด้านต่างๆ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ( $\bar{X}$ = 2.22) ประกอบด้วย

- 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อยู่ในระดับปานกลาง ( $\bar{X}$ = 2.25)
- 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ อยู่ในระดับปานกลาง ( $\bar{X}$ = 2.26)
- 3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ อยู่ในระดับปานกลาง ( $\bar{X}$ = 2.20)
- 4) การมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบ อยู่ในระดับปานกลาง ( $\bar{X}$ = 2.18)

การมีส่วนร่วมกิจกรรมของเกษตรกรสมาชิกกลุ่มอยู่ในระดับมาก คือ การมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในกลุ่ม ( $\bar{X}$ = 2.36) การมีส่วนร่วมรับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ ( $\bar{X}$ = 2.39) การมีส่วนร่วมกิจกรรมอนุรักษ์สืบสานประเพณี วัฒนธรรมของชุมชน ( $\bar{X}$ = 2.34) รายละเอียดปรากฏตามตารางที่ 5

จากผลการศึกษาการมีส่วนร่วมกิจกรรมของเกษตรกรสมาชิกกลุ่มตามโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ โดยภาพรวมค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับ ผกามาศ รุ่งเรือง และคณะ (2550) พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของโครงการธนาคาร โค-กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ ในพื้นที่จังหวัดสกลนคร ในการดำเนินโครงการธนาคารโค-กระบือเจ้าหน้าที่ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรมีการกระตุ้นให้เกษตรกรตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม สอดคล้องกับรายงานของ จุฑาภรณ์ ผาฏ และนิวัฒน์ มาสุวรรณ (2540) พบว่า การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาปศุสัตว์แบบมีส่วนร่วมสำหรับเกษตรกรรายย่อยในจังหวัดขอนแก่น การมีส่วนร่วม 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการวางแผน ด้านการดำเนินงาน ด้านการรับผลประโยชน์ และด้านการติดตามประเมินผล พบว่าเกษตรกรมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในระดับปานกลาง

ตารางที่ 5 แสดงการมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกกลุ่มตามระเบียบโครงการธนาคารโค-กระบือ (ชคก.)

ลักษณะการมีส่วนร่วม	ค่าที่ได้		การแปลความหมาย
	( $\bar{X}$ )	(SD.)	
<b>1. ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ</b>			
1.1 การมีส่วนร่วมจัดทำข้อกำหนดโครงสร้างการดำเนินงานของกลุ่ม	2.29	0.727	ปานกลาง
1.2 การมีส่วนร่วมกำหนดระเบียบข้อบังคับกลุ่ม	2.32	0.752	ปานกลาง
1.3 การมีส่วนร่วมคัดเลือกคณะกรรมการกลุ่ม	2.32	0.760	ปานกลาง
1.4 การมีส่วนร่วมการคัดเลือกเกษตรกรรายใหม่	2.12	0.804	ปานกลาง
1.5 การมีส่วนร่วมในการวางแผน ป้องกันเตรียมความพร้อมในกรณีเกิดภัยธรรมชาติ	2.18	0.808	ปานกลาง
เฉลี่ย	2.25	0.770	ปานกลาง
<b>2. ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ</b>			
2.1 การมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในกลุ่ม	2.36	0.710	มาก
2.2 การมีส่วนร่วมในการร่วมลงทุนในกองทุนต่างๆ ที่กลุ่มจัดตั้งขึ้น	2.33	0.759	ปานกลาง
2.3 การมีส่วนร่วมในการปลูกพืชอาหารสัตว์/การสำรองพืชอาหารสัตว์	2.17	0.802	ปานกลาง
2.4 การมีส่วนร่วมในการฉีดยาถ่ายพยาธิและการฉีดวัคซีนป้องกันโรค	2.26	0.786	ปานกลาง
2.5 การมีส่วนร่วมการติดตามจำนวนลูกสัตว์ของสมาชิกกลุ่ม ชคก.	2.19	0.790	ปานกลาง
เฉลี่ย	2.26	0.769	ปานกลาง

ตารางที่ 5 แสดงการมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกกลุ่มตามระเบียบโครงการธนาคารโค-กระบือ (ชคก.)  
(ต่อ)

ลักษณะการมีส่วนร่วม	ค่าที่ได้		การแปลความหมาย
	( $\bar{X}$ )	(SD.)	
<b>3. ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์</b>			
3.1 การมีส่วนร่วมรับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์	2.39	0.706	มาก
3.2 การมีส่วนร่วมการฝึกอบรมวิชาการเลี้ยงสัตว์	2.21	0.747	ปานกลาง
3.3 การมีส่วนร่วมบริการด้านสุขภาพสัตว์จากกลุ่ม เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์	2.30	0.752	ปานกลาง
3.4 การมีส่วนร่วมรับงบประมาณสนับสนุนจากราชการ เช่น แร่ธาตุ ยาสัตว์	2.13	0.769	ปานกลาง
3.5 การมีส่วนร่วมรับการปันผลจากการลงหุ้น	1.99	0.867	ปานกลาง
เฉลี่ย	2.20	0.768	ปานกลาง
<b>4. ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบ</b>			
4.1 การมีส่วนร่วมการติดตามและส่งคืนลูกสัตว์ตัวที่ 1 ให้กับกลุ่ม	2.18	0.831	ปานกลาง
4.2 การมีส่วนร่วมชดเชยค่าเสียหายกรณีสัตว์ ของสมาชิกกลุ่มตาย สูญหาย	1.94	0.831	ปานกลาง
4.3 การมีส่วนลงทุนเพื่อความมั่นคงทางการเงิน เช่น การลงหุ้น ระดม ทุนกับกลุ่ม	2.16	0.843	ปานกลาง
4.4 การมีส่วนร่วมกิจกรรมสาธารณประโยชน์ อนุรักษ์ธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	2.24	0.788	ปานกลาง
4.5 การมีส่วนร่วมกิจกรรมอนุรักษ์สืบสานประเพณี วัฒนธรรมของ ชุมชน	2.34	0.768	มาก
เฉลี่ย	2.18	0.812	ปานกลาง
รวม(เฉลี่ย)	2.22	0.780	ปานกลาง



## สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

### 1 สรุปผลการศึกษา

#### 1.1 ข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม ของเกษตรกรสมาชิกกลุ่มโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ (ชคก.) ในจังหวัดบึงกาฬ

ข้อมูลพื้นฐานทางสังคม และเศรษฐกิจบางประการของเกษตรกรสมาชิกกลุ่มธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริประมาณครึ่งหนึ่งเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 54.70 ประมาณหนึ่งในสาม มีอายุระหว่าง 51-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 38.80 รองลงมามีอายุระหว่าง 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 33.20 เกษตรกรมีอายุเฉลี่ย 52.4 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 72.90 มีสถานะทางสังคมเป็นเกษตรกรทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 80.20 มีสถานะในกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ เป็นสมาชิกกลุ่ม คิดเป็นร้อยละ 78.20 เกษตรกรประมาณหนึ่งในสามมีพื้นที่ถือครองน้อยกว่า 10 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 42.10 รองลงมามีพื้นที่ถือครอง 20.1-30.0 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 31.50 พื้นที่ถือครองเฉลี่ย 11.56 ไร่ ส่วนใหญ่มีอาชีพหลัก และอาชีพเสริมภาคการเกษตร (ปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์) คิดเป็นร้อยละ 81.80 และ 60.00 ตามลำดับ มีสมาชิกครัวเรือน 4-6 คน คิดเป็นร้อยละ 60.0 จำนวนสมาชิกเฉลี่ย 4.49 คน ประมาณครึ่งหนึ่งมีรายได้เฉลี่ยต่อปีมากกว่า 40,001 บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 46.80 รองลงมามีรายได้ 20,001-30,000 บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 20.90 รายได้เฉลี่ยต่อปี 62,224.71 บาท

#### 1.2 สภาพการเลี้ยงโค-กระบือของเกษตรกร สมาชิกกลุ่มโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ (ชคก.) ในจังหวัดบึงกาฬ

สภาพการเลี้ยงโค-กระบือของเกษตรกรส่วนใหญ่เลี้ยงโค คิดเป็นร้อยละ 74.4 ได้รับโค-กระบือโครงการ ชคก. จำนวน 1 ตัว คิดเป็นร้อยละ 84.1 มีเพียงส่วนน้อยที่ได้รับโค-กระบือ จำนวน 2, 3 และ 5 ตัว คิดเป็นร้อยละ 6.8, 4.7 และ 4.4 ตามลำดับ แม่โค-กระบือของเกษตรกรให้ลูกตัวที่ 1 ภายใน 1,2 ,3 และมากกว่า 3 ปี คิดเป็นร้อยละ 18.2, 41.2, 30.6 และ 10.0 ตามลำดับเกษตรกรส่วนใหญ่มีประสบการณ์การเลี้ยงสัตว์มีประสบการณ์ 1-5 ปี คิดเป็นร้อยละ 64.1 สร้างคอกพักแบบแยกออกจากตัวบ้าน คิดเป็นร้อยละ 88.8 มีส่วนน้อยที่ใช้ได้ถุนบ้านหรือใช้ที่อยู่ติดกับตัวบ้าน และใช้ได้ถุนยุ่งฉางเป็นที่พักสัตว์ คิดเป็นร้อยละ 6.5 และ 4.7 ตามลำดับ เกษตรกรประมาณครึ่งหนึ่งมีแปลงปลูกพืชอาหารสัตว์ คิดเป็นร้อยละ 56.8 รักษาโค-กระบือป่วยโดยเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ คิดเป็นร้อยละ 58.2 ใช้แร่ธาตุอาหารเสริมในการเลี้ยงโค-กระบือเป็นบางครั้ง คิดเป็นร้อยละ 60.3 และไม่เคยใช้เลย คิดเป็นร้อยละ 7.6 ส่วนใหญ่เคยถ่ายพยาธิโค-กระบือ คิดเป็นร้อยละ 84.1 และไม่เคยถ่ายพยาธิโค-กระบือ คิดเป็นร้อยละ 15.9 เกษตรกรประมาณหนึ่งในสามผสมแม่โค-กระบือโดยใช้พ่อพันธุ์ คิดเป็นร้อยละ 42.9 รองลงมาใช้วิธีผสมเทียม และพ่อพันธุ์ คิดเป็นร้อยละ 30.6 และใช้เพียงวิธีการผสมเทียม คิดเป็นร้อยละ 26.5 เกษตรกรส่วนใหญ่ตัดสินใจเข้าร่วมกลุ่มโดยสมัครใจเอง คิดเป็นร้อยละ 76.8 โดยหวังว่าจะมีรายได้เพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 66.8 ครึ่งหนึ่งของเกษตรกรเข้าร่วมประชุมทุกครั้ง คิดเป็นร้อยละ 50.9 และไม่เคยเข้าประชุม คิดเป็นร้อยละ 1.8

### 1.3 ปัญหาอุปสรรคในการเลี้ยงโค-กระบือ และการดำเนินงานของกลุ่มโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ (ชคก.) ในจังหวัดบึงกาฬ

เกษตรกรประสบปัญหาอุปสรรคในการเลี้ยงโค-กระบือ และการดำเนินงานของกลุ่มธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อยประกอบด้วย ปัญหาด้านการเลี้ยงสัตว์โครงการ ชคก. อยู่ในระดับน้อย ปัญหาในการดำเนินงานของกลุ่ม ชคก. อยู่ในระดับน้อย

### 1.4 การมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกกลุ่ม โครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ (ชคก.) ในจังหวัดบึงกาฬ

การมีส่วนร่วมกิจกรรมของสมาชิกกลุ่มตามระเบียบโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ประกอบด้วย ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อยู่ในระดับปานกลาง ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ อยู่ในระดับปานกลาง ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ อยู่ในระดับปานกลาง และด้านการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบ อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการมีส่วนร่วมกิจกรรมของเกษตรกรสมาชิกกลุ่มอยู่ในระดับมาก ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในกลุ่ม การมีส่วนร่วมรับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ และการมีส่วนร่วมกิจกรรมอนุรักษ์สืบสานประเพณี วัฒนธรรมของชุมชน

## 2 ข้อเสนอแนะ

### 2.1 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำผลการศึกษาไปปรับใช้

2.1.1 จากผลการศึกษา พบว่า เกษตรกรประมาณครึ่งหนึ่งมีแปลงปลูกพืชอาหารสัตว์ ผู้เลี้ยงสัตว์ตามโครงการ ชคก. ควรมีการปลูกพืชอาหารสัตว์ที่ให้ผลผลิตสูง

2.1.2 เกษตรกรประมาณครึ่งหนึ่งเข้าร่วมประชุมทุกครั้ง และมีบางคนไม่เคยเข้าประชุมเลย เจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรให้คำแนะนำ ติดตามการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกร อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

2.1.3 ควรมีการฝึกอบรมหลักสูตร การเลี้ยงโค-กระบือแบบประณีตให้กับเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ชคก. ก่อนรับสัตว์ไปเลี้ยงเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อม

2.1.4 การบริหารจัดการกลุ่ม โครงการ ชคก. เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายควรสร้างความรับรู้ ความเข้าใจ ในประเด็นการมีส่วนร่วมของสมาชิก และการบริหารจัดการกลุ่มให้กับเกษตรกร

2.1.5 จากผลการศึกษา พบว่า เกษตรกรประมาณหนึ่งในสามผสมแม่โค-กระบือ โดยใช้พ่อพันธุ์ คิดเป็นร้อยละ 42.9 รองลงมาใช้วิธีผสมเทียม และพ่อพันธุ์ คิดเป็นร้อยละ 30.6 และใช้เพียงวิธีการผสมเทียม คิดเป็นร้อยละ 26.5 ดังนั้นจึงควรมีอาสาปศุสัตว์ประจำกลุ่ม และมีการพัฒนาศักยภาพด้านผสมเทียมเนื่องจากเกษตรกรหันมาใช้บริการผสมเทียมมากขึ้น แต่เจ้าหน้าที่ผสมเทียมยังมีจำนวนน้อยการให้บริการยังไม่เพียงพอ

2.1.6 ควรจัดหาพ่อพันธุ์โค-กระบือ ไว้ประจำกลุ่มเพื่อใช้ในการปรับปรุงพันธุ์ควบคู่ไปกับการผสมเทียม

### 2.2 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาประสิทธิภาพการผลิตและผลตอบแทนจากการเลี้ยงสัตว์ ตามโครงการธนาคารโค-กระบือ เพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ

### บรรณานุกรม

- กรมปศุสัตว์ .2556. ระเบียบกรมปศุสัตว์ว่าด้วยการดำเนินการโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ พ.ศ. 2556
- กรมปศุสัตว์ .2559. รายงานการประชุม คณะกรรมการบริหารโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ ครั้งที่ 3/2559 วันที่ 8 พฤศจิกายน 2559.หน้า 15
- กลุ่มวิจัยและพัฒนาระบบฟาร์มปศุสัตว์.2554. การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาปศุสัตว์แบบมีส่วนร่วม-ร่วมสำหรับเกษตรกรรายย่อย.สำนักพัฒนาการปศุสัตว์และถ่ายทอดเทคโนโลยี กรมปศุสัตว์
- จุฑาภรณ์ ผาภู และ นิวัฒน์ มาสุวรรณ.2557. การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาปศุสัตว์แบบมีส่วนร่วมสำหรับเกษตรกรรายย่อยในจังหวัดขอนแก่น. วารสารแก่นเกษตร 42 ฉบับพิเศษ 1 : (2557)
- ชัยณรงค์ รัตนาวินกุล และ ฉญาณวุฒิ ชีตารักษ์.2548. การศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในกิจกรรมกลุ่มพัฒนาอาชีพการเลี้ยงแพะ.เอกสารวิชาการ สำนักพัฒนาการปศุสัตว์และถ่ายทอดเทคโนโลยี กรมปศุสัตว์ กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- ธงชัย มากสกุล.2544. ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลในจังหวัดสุโขทัย วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ธีรวิทย์ ขาวนุปลา .2554. ศึกษาการบริหารจัดการโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ โดยชุมชนมีส่วนร่วม กรณีศึกษาพื้นที่บ้านโนนพอก ตำบลเชิงชุม อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร.วันที่เผยแพร่ 26 กรกฎาคม 2554 เว็บไซต์ สำนักส่งเสริมและพัฒนากการปศุสัตว์ กรมปศุสัตว์
- ธีรวิทย์ ขาวนุปลา สมยศ ชุนเกศา และศลญา คอนสลัด.ธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ (ชดก.). กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- บุญโชค บรรณสาร อุไร แสนคุณท้าว และประดิษฐ์ ไชยหันขวา. 2549. การศึกษาการเลี้ยงกระบือและการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในกิจกรรมกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ จังหวัดอำนาจเจริญ. วารสารวิชาการ-ปศุสัตว์ ฉบับที่ 23 ปีที่ 11 เมษายน 2549 – กันยายน 2549
- บุญโชค บรรณสาร สุพิน นองมัน .2549. การศึกษาการเลี้ยงโคเนื้อของเกษตรกรโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ จังหวัดอำนาจเจริญ. วารสารวิชาการปศุสัตว์ ฉบับที่ 23 ปีที่ 11 เมษายน 2549 – กันยายน 2549
- เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ.2544. หน่วยที่ 9 การวิจัยการมีส่วนร่วมทางส่งเสริมการเกษตร” ประมวลสาระชุดวิชาการวิจัยเพื่อการพัฒนาการส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พจนานุกรม รุ่งเรือง ศรีน้อย ชุ่มคำ และวิวัฒน์ชัย อยู่ยืนยง .2554. **ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของ**

**โครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกรตามพระราชดำริ ในพื้นที่จังหวัดสกลนคร.การประชุมวิชาการ**  
ครั้งที่ 8 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน.หน้า 852-862

พงษ์ศักดิ์ อังกสิทธิ์, ไร่ไพพรรณ อภิชาติพงษ์ชัย, คุชฎี ณ ลำปาง, ชีรเดช พรหมวงศ์ และนริศ ยิ้มยิ้ม.

2540. **บทความวิชาการในการประชุมสัมมนาระดับชาติเรื่อง“การพัฒนาวิชาการสาขาส่งเสริม**

**การเกษตร” ณ ภาควิชาส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตรคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่**

พวงรัตน์ ทวีวัฒน์.2536. **วิธีการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์และสังคม.พิมพ์ครั้งที่ 5.ฟิงเกอร์ปรีน แอนด์ มีเดีย.**

กรุงเทพมหานคร.

พีรพัฒน์ พันศิริ.2559. **เอกสารประกอบการสอนรายวิชา “ การพัฒนาองค์กรชุมชน ” คณะมนุษยศาสตร์**

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

ยุพาพร รูปงาม.2545. **การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงบประมาณในการปฏิรูประบบราชการ. ภาคนิพนธ์**

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

วัลลพ เหมือนใจ และสุรัตน์ ชัยเตยนิล .2550. **ศึกษาการเลี้ยงโคเนื้อและการมีส่วนร่วมของเกษตรกร**

**ในกิจกรรมกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์วังดาล (จดทะเบียน) จังหวัดปราจีนบุรี.เอกสารวิชาการ**

สว่าง อังกูโร และคณะ. 2556. **การศึกษาสมรรถภาพการให้ผลผลิตของกระบือและความพึงพอใจของเกษตรกร**

**ที่เข้าร่วมโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ : กรณีศึกษาในภาคตะวันออก**

**เจียงเหนือตอนบน.สำนักส่งเสริมและพัฒนาการปศุสัตว์ กรมปศุสัตว์**

สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดบึงกาฬ.2560. **รายงานผลการดำเนินโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร**

**ตามพระราชดำริ ไตรมาส 4 ประจำปี 2560**

สำนักงานปศุสัตว์เขต 4. 2560. **รายงานผลการดำเนินโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกร ตามพระราชดำริ**

**ไตรมาส 4 ประจำปี 2560**

สุระพงษ์ ศรีปิยะพันธุ์ ชาตรี ศิริสวัสดิ์ เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอมพร และรังสรรค์ สิงห์เลิศ. 2551.

**การศึกษาปัญหาสาเหตุและแนวทางแก้ไขการดำเนินงานโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อเกษตรกรตาม**

**พระราชดำริจังหวัดหนองคาย.วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม; ว.มร. ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 :**

**มกราคม - เมษายน 2551 : 179-188**